

А.В. Левенець

к.ю.н., доц.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУДДІ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ В УКРАЇНІ

Одним з найбільш складних та актуальних проблем функціонування української держави протягом всього періоду її незалежного існування були та залишаються питання організації та діяльності судової влади як самостійної гілки державної влади, основною функцією якої є здійснення правосуддя. Якість та стан здійснюваного в країні правосуддя прямо впливає на рівень її розвитку як правової демократичної держави, а також на забезпечення верховенства права та пріоритету прав людини, що є обов'язковим для повноправного членства в цивілізованому світовому співтоваристві. Уповноваженою посадовою особою судової влади є суддя, який згідно ст. 127 Конституції України саме і призначений здійснювати правосуддя. Враховуючи важливий характер вказаної діяльності, суддя в будь-якій державі володіє особливим правовим статусом, до якого окрім безпосередньо прав та обов'язків, входять ще такі складові елементи, як принципи діяльності, особливий порядок обрання та призначення на посаду, особливості притягнення до відповідальності та звільнення з посади, гарантії діяльності судді. Окреслені питання регулюються нормами Розділу VIII «Правосуддя» та Розділу XII «Конституційний суд України» Конституції України, Законом України «Про судоустрій та статус суддів» від 2 червня

2016 р., «Про Конституційний суд України» від 13 липня 2017 р. та іншими актами.

Однією з новел конституційно-судової реформи 2016 р. стало запровадження спеціалізованого Вищого антикорупційного суду, завданням якого відповідно до закону є: «здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні» [1, ст. 3].

Необхідність та доцільність запровадження в Україні спеціалізованого антикорупційного суду не є питанням цього дослідження, тому зупинимось лише на особливостях правового статусу суддів антикорупційного суду в Україні, які встановлені в законодавстві. Перш за все слід відмітити, що в профільному Законі України «Про судоустрій та статус суддів», в ст. 33 визначено, що «суддею Вищого антикорупційного суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому антикорупційному суді, а також відповідає іншим вимогам, встановленим законом» [2, ст. 33].

Зі змісту наведеної статті вбачається можливість, окрім загальних вимог до кандидатів на посаду судді, яким мають відповідати кандидати в судді до антикорупційного суду, встановлення також додаткових вимог. Це положення корелюється з нормою Конституції України, ст. 127 якої так само передбачає можливість встановлення для суддів спеціалізованих судів додаткових вимог, пов'язаних із освітою та стажем професійної діяльності. Враховуючи специфіку діяльності спеціалізованих судів, зокрема, антикорупційного суду, такі додаткові вимоги до кандидатів видаються логічними та виправданими. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про вищий антикорупційний суд», до кандидата на посаду судді цього суду, окрім загальних – громадянство, вік, компетентність та доброчесність – передбачені додаткові вимоги, пов'язані із особливими навичками щодо розгляду справ, пов'язаних із корупцією. Такими вимогами є наявність одного з факторів: професійний стаж на посаді судді не менше п'яти років, або наявність наукового ступеня в галузі права та стаж наукової роботи у сфері права не менше семи років, або досвід професійної діяльності адвоката, в тому числі – щодо представництва в суді або захист від кримінального обвинувачення не менше семи років.

Крім вказаних додаткових вимог, закон передбачає також низку обмежень для осіб щодо зайняття посади судді антикорупційного суду. До таких належить насамперед неможливість особи бути призначеною на посаду

судді антикорупційного суду, якщо вона упродовж десяти років, що передують призначенню, займала будь-яку політичну або державну посаду, входила до керівного складу політичної партії, або якщо про неї внесені дані до Єдиного державного реєстру як щодо особи, яка вчинила корупційне діяння, або якщо набрав законної сили вирок суду щодо позбавлення особи права займати будь-яку державну посаду або особа була засуджена за вчинення будь-якого навмисного злочину.

Ще однією особливістю обрання кандидатів на посаду судді антикорупційного суду можна вважати той факт, що на відміну від Громадської ради доброчесності як допоміжного органу Вищої кваліфікаційної комісії суддів, що має право збирати інформацію про кандидатів, а також визначати неприйнятних кандидатів на посаду судді, при обранні кандидатів на посаду судді вищого антикорупційного суду створюється окремий спеціальний консультативний орган – Громадська рада міжнародних експертів. Слід відмітити, що складається ця рада з шести членів, які призначаються ВККС лише на підставі «пропозицій міжнародних організацій, з якими Україна співпрацює у сфері запобігання та протидії корупції відповідно до міжнародних договорів України» [1, ст. 9].

Окрім особливих вимог щодо зайняття посади судді вищого антикорупційного суду в Україні, слід відмітити, що в Законі «Про Вищий антикорупційний суд» міститься також окремий розділ IV «Особливості статусу суддів Вищого антикорупційного суду», в якому передбачено додаткові гарантії безпеки цих суддів, моніторинг їх доброчесності та підвищення рівня професійної компетентності в сфері протидії та боротьби з корупцією, а також забезпечення житлових умов судді. Окрему увагу слід приділити додатковим гарантіям безпеки суддів антикорупційного суду, під якими закон визначає: можливість надання судді та членам його сім'ї цілодобової охорони, охорони його житла, встановлення охоронної сигналізації та тривожної кнопки в помешканні судді, розміщення судді та членів його сім'ї в окремих місцях у випадку загрози їх життю та здоров'ю, оснащення службових приміщень антикорупційного суду сучасними засобами безпеки та ін.

Таким чином можна зробити висновок, що незважаючи на те, що в спеціальному законі про антикорупційний суд в Україні міститься окремий розділ про особливості правового статусу судді цього суду, аналіз цих особливостей дає змогу стверджувати, що вони не відрізняються принциповим чином від подібних положень щодо правового статусу суддів загальних судів, передбачених законом «Про судоустрій та статус суддів», а саме: право на державний захист суддів та членів їх сімей (ст. 140), на забезпечення житлових умов судді (ст. 138), право на підвищення кваліфікації судді та моніторинг способу життя судді (ст. 56, 59). Отже можемо стверджувати,

що правовий статус судді вищого антикорупційного суду хоч і має окремі особливості, пов'язані з підвищеними вимогами щодо кваліфікаційного рівня та стажу роботи, допуску до професії «незаплямованих» осіб, вони все ж вписуються в загальні положення правового статусу суддів всіх інших судів, що відповідає положенню ст. 52 Закону «Про судоустрій та статус суддів»: «судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді» [2, ст. 52].

Література:

1. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 24. – Ст. 212.
2. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – Ст. 545.